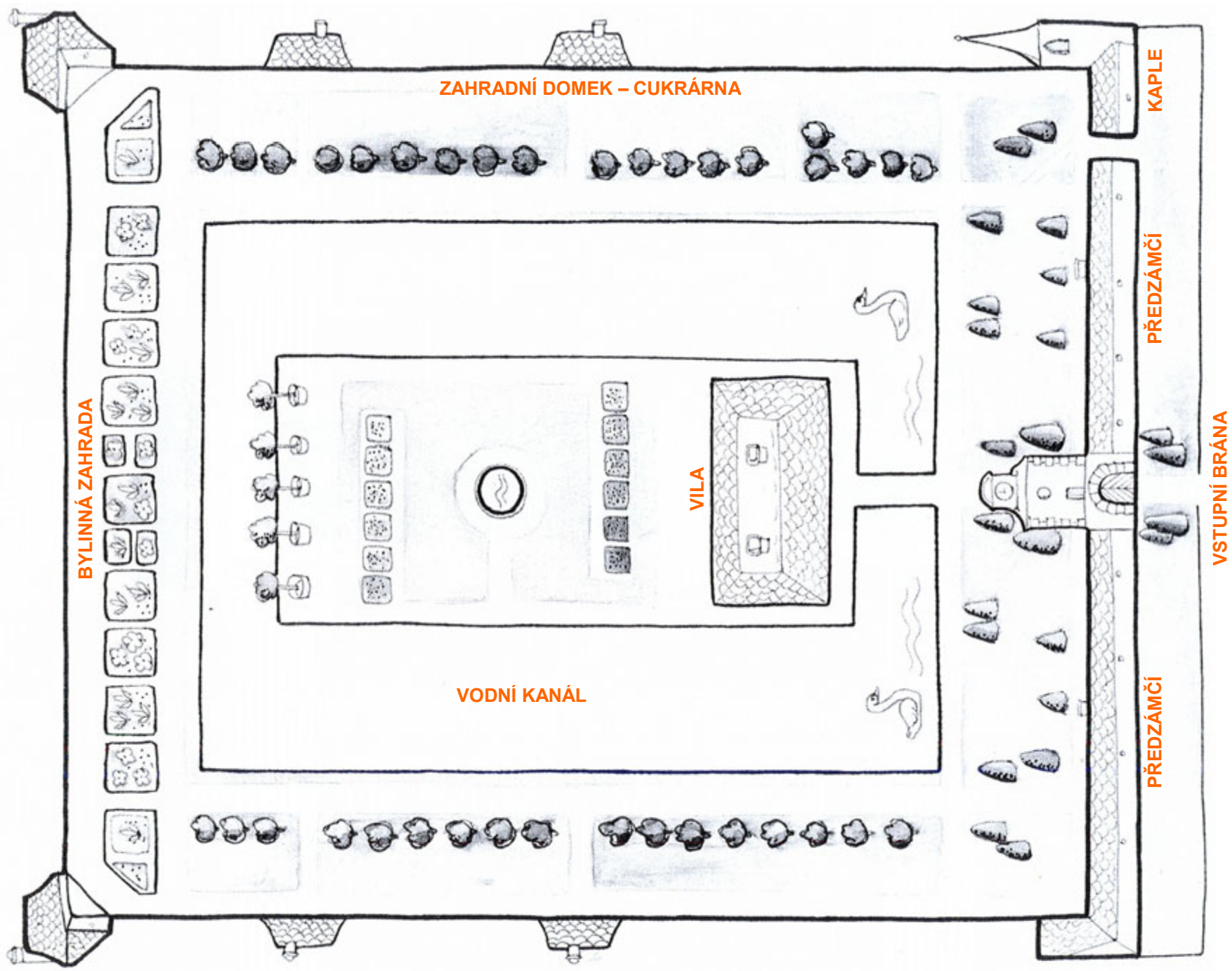

OBJEVOVÁNÍ RENESANČNÍ ZAHRADY
NA ZÁMKU
KRATOCHVÍLE

ZAHRADNÍ DOMEK - CUKRÁRNA

BYLINNÁ ZAHRADA

VILA

VODNÍ KANÁL

KAPLE

PŘEDZÁMČÍ

VSTUPNÍ BRÁNA

PŘEDZÁMČÍ

Dobrý den,

mé jméno je **LENTE** a vítám vás na zámku **Kratochvíle**.

Za jeho branami se v čase vrátíme o více než čtyři století nazpátek do doby zvané **RENESEANCE**.

Slovo renesance znamená cosi jako znovuzrození. Po období středověku, kdy lidé upínali svou mysl především k duchovním nadpozemským záležitostem, obrací se v renesanci zájem opět o člověka, jeho místo v pozemském světě a jeho zodpovědnost za pozemský svět.

Nové renesanční názory nacházejí své vzory v životním stylu starověkých Řeků a Římanů – tedy v období nazývaném **ANTIKA**. Renesanční myšlenky se rozvíjejí především **v Itálii** – a s touto zemí souvisí také příběh zámku Kratochvíle.

Slyšeli jste někdy o **Rožmbercích**? Tento rod byl po celý středověk nejvýznamnější v jižních Čechách a jejich hlavním sídlem byl Český Krumlov.

V druhé polovině šestnáctého století vládl rožmberským majetkům **Vilém z Rožmberka** a jeho mladší bratr **Petr Vok**. V té době patřily k dobrému vzdělání mladého šlechtice takzvané **kavalířské cesty** do cizích zemí, během kterých získávali mladí zástupci vládnoucích rodů mnohé zkušenosti pro budoucí práci na svých panstvích. Oba mladí Rožmberkové podnikli svou kavalířskou cestu právě do Itálie – kolébky evropské kultury -, která je okouzila krásou místní architektury i umění a novými renesančními myšlenkami.

..... a po návratu domů se rozhodli přenést krásu renesančních staveb do jižních Čech. Pozvali několik italských mistrů a společně s českými řemeslníky a umělci vybudovali na místě malého loveckého zámečku Leptáč nový letohrádek se zahradou – do všech detailů velmi podobný italským stavbám.

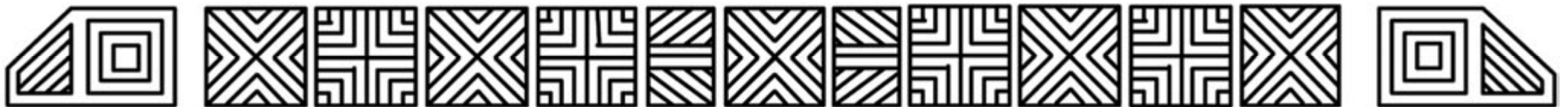

Jak už jste si jistě řekli, renesanční zahrady byly koncipované do různých pravidelných geometrických tvarů (trojúhelníky, obdélníky a čtverce). Zajímavé a neméně důležité bylo, že součástí těchto zámeckých zahrad byly i bylinkové a zeleninové záhony. Bylinky se používaly pro potřeby v lékařství, jako pokrm nebo se pěstovaly jen tak pro okrasu. Zákoutí s nimi byla sice méně atraktivní než prostory zahrady určené k reprezentaci majitele, ale výsledky pěstitelství na těchto záhonech byly hojně využívány.

Tak tomu bylo i na Kratochvíli za vlády Viléma z Rožmberka, jehož zdraví bylo značně podlomené, ale chuť k jídlu vyhlášená. Léčení jeho neduhů měl na starost věhlasný lékař a přírodopisec **Petr Ondřej Matthioli** (1501-1577), působící i na dvoře Rudolfa II. Studnicí vědomostí je kniha o využití bylinek jako léků rostlinného původu – „Herbář jinak bylinář velmi užitečný“, kterou Matthioli napsal a receptury z bylin hojně využíval v praxi.

Bylinkové záhony vytváří dlouhý pás. Pro Tvou orientaci jsou umístěny zcela vzadu v severní části zahrady, a to mezi obvodovou zdí a vodním příkopem.

Před sebou máš půdorys bylinkových záhonů (to je pohled ze shora). Jaké geometrické obrazce záhony vytvářejí?

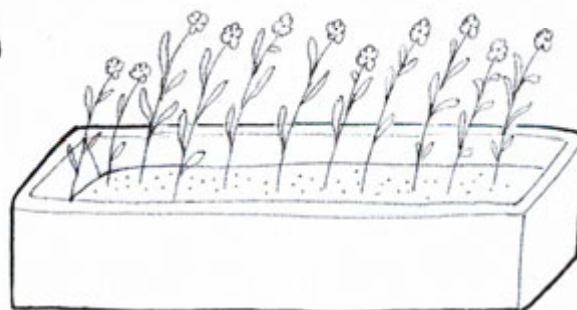

Představení bylinek

Bylinky, které uvidíš, jsou jenom zlomkem těch, které byly používány ve středověku. Některé bylinky na našem území pěstovaly již staří Slované (kmín, kopr, dobromysl, česnek, majoránka). V 15.-17. století se běžně pěstoval i hřebíček, šafrán, zelená petrželka, šalvěj, mateřídouška, libeček... Mezi dovážené bylinky patřily např. muškátový oříšek, muškátový květ, máta, pepř i tak zvaný „kořen života“ – žen-šen, který posiloval mužnost i celý organismus. Byl velmi vzácný, drahý a žádaný. Mohli si jej dovést jen ti nejbohatší.

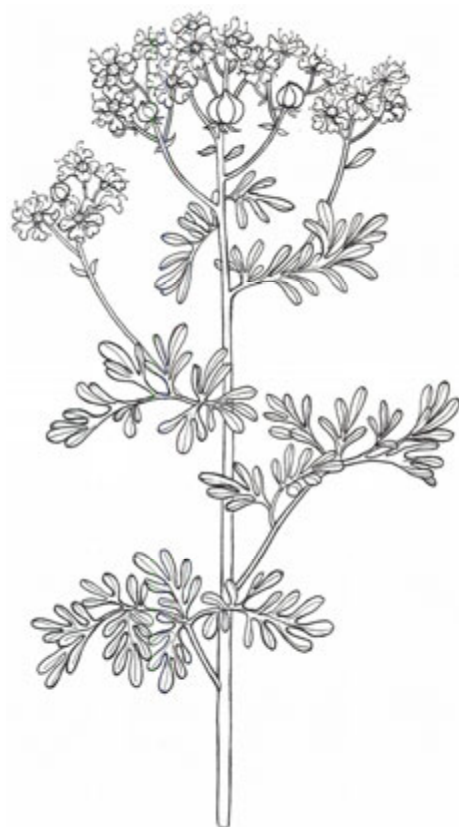
A nyní představování bylinek:

Malé upozornění na začátek: **Prohlížej, přivoň, ale netrhej !**

Pelyněk kozalec (estragon) – doporučovalo se nosit v oděvu snítky pelyňku, které údajně pachem zaháněly jedovaté hady, čáry a kouzla. Doktor Matthioli doporučuje vývar pelyňku pít proti bolestem zubů, k čištění krve a při nechutenství ke zvýšení chuti k jídlu. Jako koření se používal k ochucení masových a zeleninových jídel.

Routa vonná - dlouho se udržovala pověra o protijedových účincích čaje z této byliny. Byla ve středověku velmi oblíbená a pěstovala se hojně i v klášterních zahradách. Nálev z bylinky se pil při bolestech žlučníku a žaludku. V kuchyni se používala pro svoji ostrou vůni do omáček a na maso.

Řebříček obecný – patří mezi jednu z nejstarších léčivých bylin. Doktor Matthioli doporučuje tuto bylinku ke koupelím a obkladům na vředy, vyrážky a na zastavení krvácení z ran. Pouze léčivka, nikoliv koření.

(*snítka – útržek natě; nat' – nadzemní část rostliny*)

Kozlík lékařský – v herbáři doktora Matthioliho se rozlišuje kozlík větší, kozlík menší a kozlík nejmenší. Tato bylina je zde velmi vychvalována. Napomáhá proti bolením boků a rozhání povětrnost. Roztlučená bylina přiložená na hlavu odebírá bolest z hlavy. Pouze léčivka, nikoliv koření.

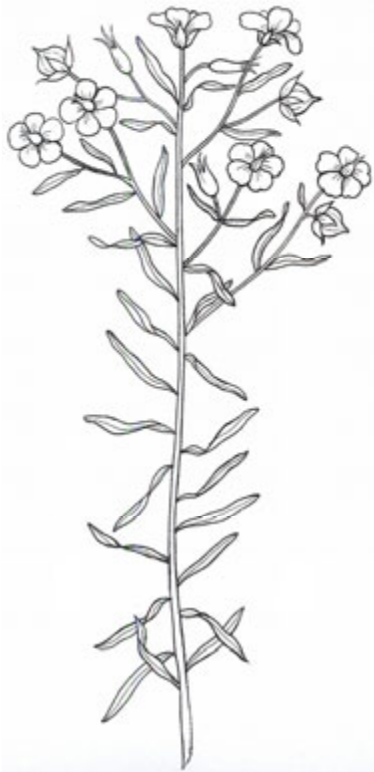

Měsíček lékařský – čaj z této bylinky se pije při bolestech žlučníku, žaludku a močového měchýře. Používal se také měsíčkový olej vzniklý samovolně z květů, které byly natlačeny do lahve vystavené několik dnů na slunci. Tímto olejem se potíraly rány i drobné popáleniny. Pouze léčivka, nikoliv koření.

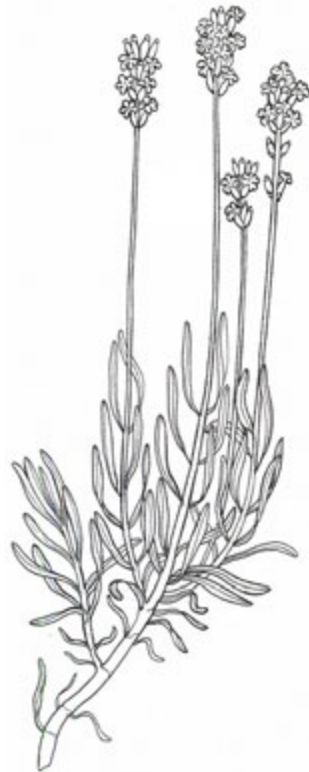

Šalvěj lékařská – prastará léčivka, o které již doktor Matthioli píše „není téměř žádné zahrádky a záhrobecku, na němž by se šalvěj nenacházela.“ Šalvěj je dobrá jako koření i jako léčivka k pití při třesení rukou, při bolestech hlavy, lámavosti kostí. Černé zuby a špatné dásně se vyčistí potíráním listy šalvěje. Sloužila i jako kloktadlo při bolestech v ústech.

Máš nějaké zkušenosti s používáním těchto bylinek?
Která z nich se používá k léčení i jako koření?
Jakou barvou kvetou nebo budou kvést tyto byliny?

Využití jako léčivky proti různým zánětům, bolestem a k vyčištění organismu, dále např. k výrobě léčivého oleje a mouky ze semen. Nejdůležitější byl produkt, který „posluhoval všem, na moři i na zemi, chudému i bohatému...“. Poznáš o jakou rostlinu jde a vzpomeneš si co se z ní vyrábělo a vyrábí dodnes?

Tato bylinka krásně voní a v současné době se využívá v kosmetice např. jako vonná přísada do koupelí, parfémů, mýdel. Jako léčivka se využívala proti bolestem hlavy, k desinfekci pokožky, při poruchách spaní... Dnes ji můžeme vidět růst na skalkách a zahrádkách jen tak pro okrasu. Jak se jmenuje?

Z této bylinky se vyráběly tzv. karmelitské kapky (smíchání lihu a vyluhované byliny). Kapky léčily nespavost, nachlazení, vyčerpání, poruchy zažívání a uklidňovaly tělo přidáním do koupele. Nať sloužila jako koření do omáček, salátů i ke zjemnění chuti některých likérů. Dnes ji často koupíš jako čaj.

Bylinka se zpočátku než zdomácněla přivážela. Nálev z listů se užíval při zaživacích potížích, špatném trávení, nadýmání a k odstranění nechutenství, také při ženských chorobách. Mentolová vůně ulevovala při nemocech z nachlazení. Koupíš ji v každém obchodě i lékárně jako čaj, dokonce i žvýkačky a bonbony se vyrábí s její příchutí.

Prohlédni si bylinku na obrázku a snaž se ji najít na záhonu. Podle cedulky v záhoně zjistíš její jméno.

Náš průvodce znaven ulehl do záhonu a usnul (ty to ale po jeho vzoru nedělej!) Vezmi si tužku a napiš jména bylin, jejíž vůně ho uspala a uchozené nohy provoněla.

Uhodni, jak dnes nazýváme rostlinu, které se ve středověku říkalo

Víno sv. Jana

- a) hroznové víno
- b) rybíz

Chlupaté jahody

- a) angrešt
- b) maliny

Indická pšenice

- a) rýže
- b) kukuřice

Koňské kopyto

- a) lopuch
- b) podběl

Základem jídelníčku panstva i poddaných byly kaše, které se vařily buď slané nebo na sladko. Do kaší se přidávalo mléko, vejčeka a jako sladidlo med. Protože sladká kaše byla slavnostní, dbalo se i na její vzhled. Různé přísady ji dávaly různou barvu. Například kaše ze sušeného chleba, vína, medu a švestek se zabarvila černě. Kaše z čerstvě trhané růže se vařila z mouky, vína, medu, zabarvila se růžově. Kaše z bezu se vařila z rozmočené žemle, vajec a zabarvila se černě.

Uhodneš co barvilo kaši zeleně, červeně, žlutě nebo červenofialově? Jako nápovědu máš nakreslené rostlinky: **jahodník, šafrán, petržel, brusinky.**

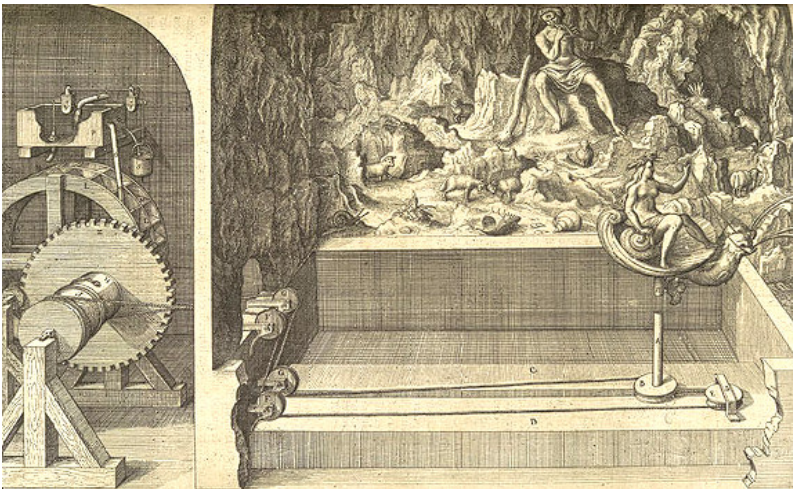

VODNÍ PŘÍKOP A VODNÍ STROJE

V místech, kde se nachází dnešní zámek Kratochvíle, se dříve rozkládaly močály a bažiny. Aby bylo možné zámek vůbec postavit, byly do bažin zaraženy dřevěné kůly, které stavbu nesou a podpírají. Voda z vodního příkopu, který lemuje ostrůvek se stavbou uprostřed, chrání dřevěné kůly před zničením.

Pro obveselení šlechticů byly do vodního příkopu umístěny vodní stroje, které se mechanicky pohybovaly a chrlily vodu, jak o tom k roku 1586 rožmberský kronikář Václav Březan: „Toho roku na Kratochvíli v oboře Netolické divní vodní strojové a obrazové, skrze něž voda tekla, postaveni. Mnoho na to nákladu šlo a nic stálého nebylo; tudy jen peníze cizozemci vyšidili.“

O podobě těchto strojů bohužel nic nevíme, proto zahraj si na umělce - vynálezce a navrhni svůj vlastní vodní stroj. Můžeš se nechat inspirovat dobovým obrázkem.

Nejen květiny, fontány, umělé jeskyně a bludiště, ale i voliéry a klece s exotickými zvířaty a ptáky byly oblíbenou součástí renesančních zahrad. Cizokrajná zvířata občas dostával majitel Kratochvíle Vilém z Rožmberka jako dary od svých přátel, návštěv a poselstev cizích zemí. Ve voliérách létali papoušci, v klecích dováděli opice a v oboře za zahradou kromě králíků pobíhal i (VIZ OSMISMĚRKA – vyškrtej všechna slova, zbývajících osm písmen tvoří odpověď’).

V	A	P	L	E	V	E	L	Í	V	C	H	O	T	A	R	K	A
V	N	V	T	K	Ř	E	K	A	E	K	O	B	O	R	A	T	
M	Ě	Í	Á	Á	S	Z	K	V	E	K	Í	N	E	L	K	S	
Y	O	D	N	R	K	Y	Á	T	Ě	S	L	B	C	N	L	E	
Š	A	R	R	K	T	A	R	M	I	T	M	B	I	Í	Y	C	
A	L	K	T	O	E	K	A	T	E	Ž	Ů	R	P	Č	K	U	
K	N	Č	M	S	P	L	O	T	O	K	Í	A	O	R	Í	R	
O	O	I	Á	A	Z	A	H	R	A	D	A	Ž	Á	K	L	V	
V	Z	P	N	T	J	K	Ý	A	N	P	O	L	A	Í	O	A	
O	M	Á	R	E	P	S	L	K	E	C	O	V	O	L	K	N	
L	O	V	H	C	L	E	V	A	T	V	Í	L	I	Á	A	D	
M	T	Č	O	O	Z	E	L	Ř	S	N	L	É	K	R	P	U	
U	Ý	Á	P	D	N	Ů	Z	T	O	B	R	O	U	K	R	T	
R	L	U	K	O	A	E	V	Y	N	A	Č	L	D	E	S	S	
K	C	H	U	K	A	D	Í	K	E	C	N	A	S	E	N	E	R

AKÁT
BROUK
CESTA
HÝL
JAMKA
KEŘ
KOLÍKY
KONEV
KOPR
KOSATEC
KRÁLÍK
KRÁLOVSTVÍ
KRATOCHVÍLE
KRČÍN
KRTEK
KRUMLOV
KVĚT
LÉK
LEKNÍN
LEPTÁČ

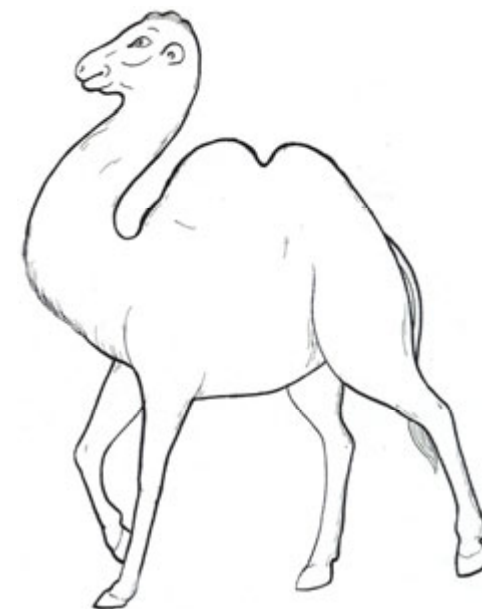
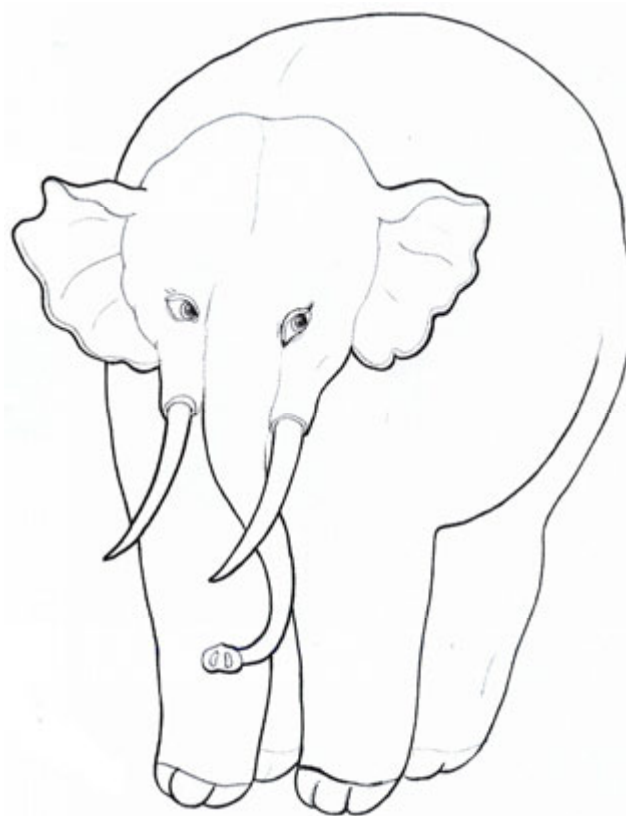
LÍPA
LOPATA
LOPUCH
MOTYKA
MOTÝL
MYŠ
OBORA
OPICE
OSTEN
OVOCE
PÁV
PLEVEL
PLOT
PTÁK
RENESSANCE
ROŽMBERK
RUCE
RŮŽE
RÝČ

SEDLČANY
SKALKA
SKLENÍK
SRP
STROM
STUDNA
TIS
TRAKAŘ
TRÁVA
VĚDRO
VÍNO
VODA
VODOTRYSK
VOLIÉRA
VŮZ
ZÁHONEK
ZAHRADE
ZÁMEK
ZELENINA
ŽÍZALA

Opice, slona, papouška i divoké šelmy můžeš vidět na Kratochvíli dodnes, a to na nástěnných malbách, které jsou dílem malíře Georga Widmanna.

Malby některých cizokrajných zvířat na nás mohou působit směšně, protože jejich vzhled neodpovídá skutečnosti. To proto, že malíř některá zvířata nikdy neviděl na vlastní oči a znal jejich podobu pouze z obrázků přírodovědných knih, nebo dokonce jen z vyprávění.

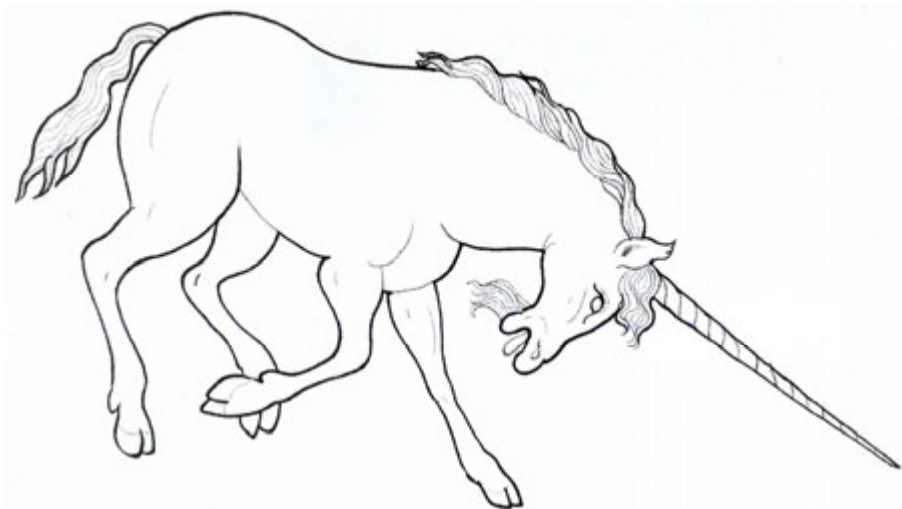

Pozorně hledej uvnitř zámku!

Jedno ze zvířat zachycených na nástěnných malbách by malíř nemohl vidět, ani kdyby použil vyhledávač internetu. Poznáš, které ze zvířat to je?

Je jím **jednorožec** - bájný tvor, který bývá zobrazován jako kůň s dlouhým, zatočeným rohem, kozí bradkou a kopyty. Byl považován za zosobnění nepřemožitelné síly, nespoutanosti a svrchované moci, ve výtvarném umění také jako znamení čistoty a nevinnosti.

V době, kdy byla malba pořízena (konec 16. století), lidé věřili, že jednorožec existuje.

Zmínky o jednorožcích můžeme najít v bájích a legendách již od antiky nejen u všech národů žijících kolem Středoziemního moře, ale i u starých Číňanů. Všechny příběhy vyprávějí o jednorožci jako o jemném zvířeti, které nikdy nezabíjí.

S jednorožcem se můžeme setkat také jako se **souhvězdím** noční zimní oblohy.

